

כמים תימים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 338

ח' אדר
תשפ"ה

פרשת תצוה - שבת זכור

דרך חיים

השיב הילד "אתם נצבים" "וילך משה", שכשעם ישראל ניצב על מקומו באמונתו ויראתו אז יכול משה המנהיג ללכת ולעלות מעלה-מעלה מכח העם.

על זה אמרו במדרש (ויקרא רבה כו ז): "א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי: מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דור דור ושופטיו, דור דור ומלכיו, דור דור וחכמיו, דור דור ומנהיגיו, דור דור ומשניו, דור דור ושטריו, דור דור ופרנסיו, דור דור וחומסיו, דור דור וגזלניו, דור דור ונביאיו". מובן מדוע הראה לו הקב"ה את השופטים, החכמים והנביאים, אך מדוע היה עליו להראות למשה את החומסים והגזלנים? אלא שכשמשה רבנו ראה חכמים ופרנסים ירודים במעלתם ומלכים שאינם מהוגנים התעורר בליבו צער. לכן הראה לו הקב"ה את החומסים והגזלנים כדי להסביר שמכוחם ירד כוחו של הפרנס, שהרי "פרנס לפי דורו" (ערכין יז). אז כוונת הכתוב "הושיעה ה' כי גמר חסיד", מדוע? "כי פסו אמונים מבני אדם" (תהלים יב ב), כשהדור ירוד באמונתו הרי שחסידי הדור נגמרים.

כך הסביר הערבי נחל (ויצא דרוש א) על הפסוק "ויוחן שם ישראל נגד ההר. ומשה עלה אל האלהים" (שמות יט ב-ג): "כי בהנשא כללות הדור שהם הרגלים, נתרום משה רבינו ע"ה יותר ויותר ביתר שאת ועוז" עד שזכה לקבל תורה מן השמיים. אז כוונת הגמרא (סנהדרין יא): "פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן

המשך בעמוד הבא

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (שמות יז יא), אמרו במשנה: "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים - היו מתגברים, ואם לאו - היו נופלים" (ראש השנה ג ח). משמע שבראיית ישראל את ידי משה מורמות למרום שעבדו ליבם לאביהם שבשמים ועל ידי כך התגברו. לכאורה אם נצחון ישראל כה תלוי בידי משה, מדוע הוריד משה את ידיו וגרם לישראל לרדת ממעלתם הרוחנית וינוצחו בקרב על ידי עמלק? אלא שהבנת המשנה היא להיפך, שכאשר ישראל משעבדים ליבם לאביהם שבשמים נותנים הם כח בידי משה להיות מורמות, המנהיג הוא שמקבל את כוחו מן העם להתפלל ולהעתיר עבורם. כאשר הציבור חוטא ומרפה את ידי המנהיג כשל כוחו לעמוד בתפילה ובידיים מורמות לשמיים. אז כוונת תמיהת המשנה "וכי ידיו של משה עושות מלחמה", האם בהרמת ידי משה נעשה 'פטנט' ונס. על כך משיבה המשנה "כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה" נעשה כח בידי משה להתרום. אין ידי משה הסיבה לשעבוד ליבם של ישראל, אלא תוצאה של שיעבוד ליבם לשמיים.

זה מה שנאמר "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם" (ויקרא ד ג), שהכהן והעם כרוכים הם זה בזה. כשמרן האמרי אמת מגור היה ילד שאלו אביו השפת אמת שמצד אחד כתוב 'נצבים' ומאידך 'וילך', ולכאורה ישנה שאלה האם להיות נצבים או הולכים.

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

עמלק מן העולם תביא להפרכת נצר משרש ישי,
שהתקדשותנו היא שתגרום לבצבוץ המלך המשיח
מתוכנו.

שבת שלום!

השמים: יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה,
אלא שאין דורו זכאי לכך, נתנו חכמים את עיניהם
בהלל הזקן". על אף מעלתו הגדולה של הלל,
שנאמר שאפילו על תלמידיו היה ראוי "שתשרה
עליהם שכינה כמשה רבנו" (סוכה כח.), שמצד
עבודתו היה למעלה בקודש, ובכל זאת לא שרתה
עליו שכינה. כל זאת למה? משום ש"אין דורו זכאי
לכך".

כך יש להבין את דברי חז"ל (במדבר רבה יד כ) על
הפסוק "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (דברים
לד י) - "בישראל לא קם אבל באומות העולם קם כדי
שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר אלו היה
לנו נביא כמשה היינו עובדים להקב"ה ואיזה נביא
היה להם כמשה זה בלעם בן בעור". שלכאורה כעת
שקם בלעם יש לאומות העולם פתחון פה בכפל
כפליים. בעוד שלישראל הקים הקב"ה נביא צדיק
כמשה להם הותיר את בלעם שהיה אדם מושחת
ומקולקל עד היסוד. אלא שמשה נעשה מה שהיה
מכח העם, כיוון שישראל קדושים זכו למנהיג קדוש.
בעוד אומות העולם בשחיתותם קיבלו הנהגה של
נביא מושחת. לכן עם חטא העגל אומר הקב"ה
למשה רבנו "לך רד כי שחת עמך" (שמות לב ז) -
"רד מגדולתך" (רש"י). שכאשר ישראל חוטאים הרי
משה עצמו מאבד את גדלותו שאינה אלא מכח
העם.

מכאן אנחנו לומדים את הבקשה שלנו למחות את
עמלק ולזכות למשיח צדקנו שיחבוש את שברנו.
עצם ההתעלות של ישראל למעלתם בהכרתת

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

ר' אריה היה מעורב מאד בחינוך ילדיו ועקב היטב אחר התפתחותם וגידולם. בכל זמן ידע מה קורה איתם, התעניין מי חבריהם ועם מי הם לומדים ומשחקים. כשהילדים גדלו מעט היו קובעים את לימודם בערב בבית הכנסת ור' אריה היה בא לשם לעתים קרובות לעקוב אחר לימודם.

בנו, ר' רפאל בנימין, סיפר כי בחינוך בניו היה ר' אריה קפדן מאד, ולא נתן לבניו להשתולל יתר על המידה. אם היו פוגעים במישהו היה מוכיח אותם בחומרה רבה. אך לא היה מכה את בניו, אבל מספיק היה מבט חודר אחד כדי שלא יעזו לחזור על מעשה לא טוב שנית. עם כל ההקפדה בחינוכו הרגישו אצל אביהם כי הכל בא מאהבה רבה, ולא היה בלב הילדים עליו שום טרוניה או כעס.

בנו ר' שמחה שלמה מספר: "בלילות שבת הקדיש אבא הרבה זמן לילדיו, ושולחן השבת היה מורגש אצלנו כמאורע מאד חוויתי. כשחזר אבא מבית הכנסת ושר 'אשת חיל' היה רוקד עמנו. בסעודה עצמה הרבה בזמירות שבת, ואבא האריך בדיבור עם הילדים וסיפר על גדולי ישראל".

אחד מתלמידי החכמים שהכיר את הלך רוחו והתנהגותו של ר' אריה עם ילדיו, אמר לבניו של ר' אריה כי בזכות הנהגותיו בחינוך זכה אביהם לבנים וחתנים תלמידי חכמים מופלגים בתורה. אותו תלמיד חכם אף הוסיף לומר כי הוא עצמו לא נהג כך עם בניו, ולכן לא זכה לצאצאים כאלה כפי שזכה ר' אריה.

(דרך אבות עמ' שעז-שעה)

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

השבת נקרא את פרשת זכור, להלכה אנו סוברים כפוסקים שקריאתה מדאורייתא. נחלקו הפוסקים בדיון הנשים, האם חייבות בשמיעת פרשה זו. למעשה הנשים מחמירות על עצמן ומגיעות לשמוע פרשת זכור. אך יוצאות ידי חובה גם אם שומעות אותה בלא מניין, ואף בלא ספר תורה. לכן אשה שאין ביכולתה להגיע לקריאת פרשת זכור, יכולה לפתוח חומש בביתה ולקרוא מתוכו. אמנם נשים שמעוניינות לשמוע מספר תורה - מותר להוציאו עבור קריאה להן.

ביום חמישי (י"ג אדר) צמים את תענית אסתר החל מעלות השחר (4:42) ועד צאת הכוכבים (18:07). תענית זו היא מהתעניות הקלות ולכן לא צמים בה חולים, מעוברות ומניקות.

השנה יחול י"ד באדר - פורים דפרזים ביום שישי וט"ו באדר - פורים דמוקפים / שושן פורים בשבת קודש, מה שנקרא בהלכה 'פורים משולש', הוה אומר פורים שיחול במשך שלושה ימים (יום שישי, שבת קודש וראשון). בכל שנה ישנם ששה דינים: קריאת מגילה, מתנות לאביונים, קריאה בתורה מיוחדת לפורים, אמירת "על הניסים", סעודת פורים ומשלוח מנות. בשנה זו מחלקים בערים המוקפות את המצוות, כיוון שבשבת לא ניתן לקיים את חלקן. ביום שישי (י"ד אדר) קוראים את המגילה (פעם אחת בערב שישי ופעם אחת ביום) ונותנים מתנות לאביונים. ביום השבת (ט"ו אדר) קוראים את פרשיית "ויבוא עמלק" ואומרים "על הניסים" בתפילות ובברכת המזון. ביום ראשון (ט"ז אדר) מקיימים את סעודת הפורים ומשלוח מנות.

אדם שרוצה להסתפר, להתגלח ולקצוץ ציפורניו ראוי שיקדים לעשות זאת ביום חמישי, ולא ביום י"ד באדר. אמנם אדם שרגיל להתגלח, להסתפר או לקצוץ ציפורניו מידי ערב שבת ניתן להקל לו בדוחק לעשות זאת ביום י"ד, שכן ישנה מחלוקת אם ניתן להסתפר כשפורים חל בערב שבת (ערוך השולחן) או שאסור (בן איש חי פרשת תצוה). המהר"י אלגזי (חוג הארץ סימן ט) הכריע שדין זה אמור גם לאדם שגר בירושלים, כיוון שבפורים משולש גם לו יש מקדושת הפורים בערב שבת.

ביום שישי בני המוקפים בלבד אומרים "על הניסים" בתפילה וברכת המזון, אך בני המוקפים אינם אומרים אלא בשבת בלבד (שו"ע או"ח תרפח ו, מ"ב שם). אם טעה בן המוקפים ואמר "על הניסים" ביום שישי אינו חוזר (ב"י שם). לגבי אמירת "על הניסים" לבן מוקפים ביום ראשון ישנו דיון בין הפוסקים, שלדעת הגר"ח זוננפלד (בספר 'פורים המשולש' שלו) אין למחות ביד מי שאומר "על הניסים" במקומה בברכת המזון, אך לדעת בעל כף החיים יש לאמרה בסיום הברכה ב"הרחמן" בנוסח: "הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מרדכי ואסתר וכו'". אמנם גם הנהוג לומר "על הניסים" ביום ראשון צריך להקפיד ולסיים את סעודתו קודם הלילה, שכיוון שיום ראשון עצמו הוא תשלומים וכל אמירת "על הניסים" בו איננה לכל הדעות לא יוכל לאמרה בליל שני. אדם שגר במקום המסופק מתי לחוג את הפורים יאמר "על הניסים" ביום שישי וביום שבת

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

(כפסק דודי זקני ההר צבי ב קכח), ואף שהכף החיים הביא בשם מרן האר"י הקדוש שלא יאמרו אלא ב"ד (וכן פסק מרן הבן איש חי בפרשת תצוה).

בדין קריאת המגילה בירושלים, כאמור, יש לקרוא ביום שישי ולא ביום ראשון (מ"ב תרצ ס"ק סא). לדעת מרן המשנה ברורה יש להקפיד לקרוא דווקא בעשרה בערים המוקפות, שאם לא כן אין לברך כלל את ברכות המגילה. אמנם אין המנהג בזה כדעת מרן מלכא המשנה ברורה, אלא כפסק הגרי"ח זוננפלד, רבה של ירושלים, בספרו 'שלמת חיים' (קב-קג), וכן פסקו החזון איש (סי' קנה), האור שמח (מגילה א טו), דודי זקני הגרצ"פ פראנק (מקראי קודש סי' ב), עיר הקודש והמקדש (ג כו) ומרן הגר"ע יוסף (יביע אומר ו מו). וטעמם שכיוון שכל העולם קורא ב"ד הם נחשבים כמצטרפים אל שאר הקהילות, ולא נחשב כנדחה, ולכן ניתן לברך על קריאתה אף בפחות מעשרה שומעים. אולם ודאי שלכתחילה נשתדל לעשות את הקריאה בעשרה בכדי שלא להיכנס לספק, אך נשים ודאי יכולות להקל לכתחילה לשמוע ולברך גם בלא מניין שומעים.

הטעם שמקדימים את המתנות לאביונים הוא משום שעיניהם של עניים נשואות לשעת קריאת המגילה לקבל את מתנותיהם, וכיוון שהוקדמה הקריאה כך הוקדמה מצוה זו הקשורה בה (שו"ע או"ח תרפח ו). בדומה לכך זהו טעם דחיית המשלוח מנות ליום ראשון, כיוון שמצוה זו קשורה בסעודה היא נסמכת ליום אכילת הסעודה (משנה ברורה תקפח יח). וצ"ע המשנה ברורה שהמהר"ל חביב היה נוהג לעשות את סעודתו בירושלים דווקא בשבת (וכן פסק הפרי חדש שיש לעשות ב' סעודות פורים - בשבת ובראשון), וממילא גם המשלוח מנות מוקדם לשבת. אך יש להיזהר שהנותן משלוח מנות בשבת יקנה אותו טרם השבת, ויזהר שלא לטלטל במקום האיסור, ולכן מהראוי למעט במתן משלוח מנות בשבת ולהסתפק בנתינת משלוח אחד בלבד, וישוב לתת משלוחי מנות ביום ראשון שהוא עיקר זמן הסעודה.

מידי שנה עולה השאלה בדין בן כרך (מוקף) ובן עיר (פרוז) שמחליפים את מיקומם במהלך הפורים, ובשנה זו הדבר משמעותי על אחת כמה וכמה. פסק מרן המשנה ברורה שאנו הולכים אחר מקום המצאות האדם בשעת עלות השחר, ולכן בן כרך שהיה בליל י"ד בירושלים, ובמהלך יום שישי נוסע להורים לעיר על מנת לשהות שם בשבת - נפטר מימי הפורים בכרך ובעיר. לכן מן הראוי, במיוחד בשנה זו שט"ו יוצא בשבת, שלא יסעו בני כרך אל הוריהם לשבת אלא יישארו במקומם (הר צבי ב קכח, הגרי"מ"ט, השערי יצחק). אמנם בדיעבד, כשאדם נאלץ לנסוע מהכרך לעיר ביום י"ד, יכול לסמוך על דעת הרא"ש שסובר שהוא נשאר בן כרך גם אם בשעת עלות השחר של יום ט"ו יהיה בעיר, כיוון שזמן עלות השחר של יום י"ד הוא הקובע עבורו. לכן גם בן כרך שמעוניין לבקר אצל בני עיר ביום שישי בלבד יקפיד לנסוע אחר עלות השחר ולשוב לביתו שבכרך טרם השבת. ואם מעוניין לשהות בשבת בעיר יבוא טרם עלות השחר של יום י"ד ובכך מתחייב כשאר בני העיר. ומן הראוי להימנע מנסיעות בינעירוניות כה רבות ביום שישי, ולשהות כל אחד במקומו בימי הפורים.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שׁו"ת

עם הרב חיים אידלס

האם מותר לעשות מלאכה ביום הפורים?

שאלה |

בעניין איסור עשיית מלאכה בפורים פוסקים הלכה למעשה כדעת רבה (מגילה ה:): שלא קיבלו ישראל על עצמם איסור זה, אמנם יש שנהגו שלא לעשות מלאכה בכדי שלא להתבטל משמחת הפורים (שו"ע או"ח תרצו א), ולדעת הרמ"א המנהג הוא שלא לעשות מלאכה שאין בה שמחה. פסק המשנה ברורה (שם ס"ק ג) שמלאכה שמניבה לאדם פירות נחשבת כמלאכה המשמחת ודבר האבד, ובלבד שלא יאריך במלאכתו ויבטל משמחת הפורים (שם ו). במקומות שישנו ספק אם לעשות בהם פורים בי"ד או בט"ו, שמידי שנה עושים בשניהם לחומרא, אין עושים בהם מלאכה בשני הימים. והשנה שהפורים משולש נהגו שגם תושבי ירושלים לא עושים מלאכה ביום שישי, מלבד לפי ההיתרים הנזכרים לעיל (חוג הארץ שם, הס"ק הרב אלפנדר - בסוה"ס פורים המשולש, שהעיד כן בשם הראשל"צ הרב שלמה משה סוזין שהורה שלא לפתוח את החנויות בערב שבת של פורים משולש. אך מרן הגרע"י (יביע אומר ח"ו סימן מז) חלק עליו והתיר לכתחילה לעשות מלאכה ביום שישי בירושלים מחשש שיהגו כן גם בשאר שנים). אמנם ביום ראשון ודאי שמותר לעשות מלאכה, אך המנהג בירושלים להימנע מעשיית מלאכה אחר חצות היום שלא ייגרר ויפסיד את סעודתו (פורים משולש לרב דבליצקי).

תשובה |

כבעל קורא, האם כשקוראים מגילה במוצאי שבת אפשר להביא את המגילה לבית הכנסת כבר בשבת עצמה?

שאלה |

הדבר אסור משני טעמים: א. הכנה משבת לחול ב. יתכן שהמגילה נחשבת למוקצה מחמת חסרון כיס. כיום שהבעל קורא אינו מכין את קריאת המגילה מתוך המגילה אלא מתוך תיקון-סופרים המגילה משמשת את הבעל קורא בשעת הקריאה בלבד. אם כן הרי הוא מקצה את המגילה מדעתו בשבת, משום שחז"ל (מגילה ד:): אסרו לקרוא את המגילה בשבת. א"כ מגילה כשרה שנכתבה על גבי קלף מוקצית בשבת. נדגיש שכמובן מדובר דווקא על מגילה כשרה הכתובה על גבי קלף ולא אותן המודפסות. וכך כתב להלכה בעל הפר"ח (סי' תרפח סק"ו) שאין לטלטל את המגילה בשבת כשפורים חל במוצאי שבת. וכמותו הכריעו הח"א (כלל קנה אות י), הקיצוש"ע (סי' קמא) והגרי"ח זוננפלד (פורים המשולש ס"ו). נכון שהעולם מיקל בדבר כשפורים חל בשבת עפ"י דברי מרן המ"ב (סי' שח סקכ"ב), המחצה"ש (שם סק"י. סי' תרפח בק"ח) והפמ"ג (סי' שח משבצות זהב סק"ב). אמנם פשוט שאסור להביא את המגילה לבית הכנסת בשבת לצורך מוצאי שבת, משום שמצטרפת לזה גם בעיית ההכנה מקודש לחול. אולם יש עצה פשוטה, להכין בשבת בבית הכנסת את הקריאה מתוך המגילה ובזה לא נחשב הדבר כהכנה. אך לא לעשות כן כהערמה, אלא להכין באמת הקריאה מתוך המגילה הכשרה.

תשובה |

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה |

תשובה |

האם צריך לתת מתנות לאביונים דווקא בו ביום?

זו מחלוקת גדולה מאוד בין הפוסקים. נוסף שהמחלוקת היא בין לגבי זמן נתינת המתנות ובין לגבי זמן הגעת המתנות לעניים. להלכה אנו מכריעים שאם השימוש במתנה ייעשה ביום פורים עצמו, אז אפילו אם המתנה הגיע לידי קודם הפורים, יוצאים בה ידי חובה. כלומר שלא רק שהמתנה נשלחה קודם פורים אלא אפילו הגיעה בפועל לידי העני קודם פורים, משום שעיקר העניין הוא מתי ייעשה השימוש במתנה, וכיוון שהוא נעשה בפורים עצמו נחשבת הנתינה ל'בו ביום'. כך גם באמת משמעות דברי בעל המאור (ריש מס' מגילה), שהביאו מרן המג"א (סי' תרצד סק"א) והביה"ל (שם ד"ה "לשני"), שכתב שכל החשש לתת מתנות לאביונים קודם הפורים הוא שמא הם יאכלו את המתנה לפני יום הפורים. אבל אם הוא קִוְּתָהּ במפורש עם העני שלא יעשה זאת או שבפועל העני יהנה מהמתנה רק בפורים הוא יוצא במתנה זו ידי חובתו. וזוהי פסיקת רוב הפוסקים (הא"א (שם), מהר"י אסאד (סי' רז), דע"ת, בית שערים (סי' שפא), חלקת יעקב (ח"א סי' קב)).

נציין שלדברי החלק"י עפ"י דברי הרמב"ם (פיהמ"ש ריש מגילה) והתו"ט (שם), שצוטטו ע"י אחרונים רבים, אפשר לשלוח מנות כבר מ"א אדר. והוסיף שלדעתו אפשר לשלוח כבר מראש חודש אדר, שכן כתוב במגילה (ט', כ"ב) "החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה". לכן העיקר כאמור שההנאה מהמתנה תהיה ביום הפורים עצמו.

עוד נוסף שאם נתנו את הכסף לגבאי צדקה וכדומה שאומר שיתן את המתנות לאביונים 'בו ביום', נחשב הדבר כאילו שהעני כבר קיבל את הכסף (יהודה יעלה ח"א או"ח סי' רז) ואפילו אם הכסף יעבור בפועל לידי העני רק לאחר פורים. לפי זה אין צריך הגבאי צדקה לתת את הכסף ממש בו ביום. רק שאם העני לא יודע בכלל שמתרימים עבורו לצדקה אז אין לו שמחה מהנתינה, ובוודאי שלא במקרה שכזה דיבר המהר"י אסאד, כמו שהאריך הרב מדבראצין זצ"ל (שו"ת שרגא המאיר ח"ג סי' קיב). לכן ראוי שהגבאים יידעו את העניים שהולכים לאסוף כספים עבורם.

נדגיש שכאמור יש חולקים על כל העניין וסוברים שהנתינה והקבלה צריכות להיות ביום פורים עצמו (ברכ"י (שם) שמדייק זאת מדברי מרן, וכן כתב הערוה"ש (סי' תרצד ס"ב)). עוד נעיר שעל פי הסוד יש לתת מתנות לאביונים מיד אחרי תפילת שחרית וקריאת המגילה (כה"ח סי' תרצב בשם האריז"ל) או קודם התפילה, כדעת היעב"ץ (סידור, דיני פורים סי' ז' [סדר היום] ס"כ) והיסוד ושורש העבודה (שער י"ב ריש פ"ו).